

2004-cü ilin I rübünün yekunları üzrə pul-kredit siyasətinin yerinə yetirilməsi vəziyyəti haqqında

1. Pul-kredit siyasətinin yerinə yetirilməsi vəziyyəti

Milli Bank 2004-cü ilin I rübündə də inflyasiyanın məqbul səviyyədə saxlanılmasına, milli valyutanın məzənnəsinin sabitliyinin təmin olunmasına, beynəlxalq normalara uyğun valyuta ehtiyatlarının qorunub saxlanılmasına, bank sisteminin daha da möhkəmləndirilməsinə və iqtisadiyyatın pulla təminatının daha da yaxşılaşmasına yönəldilmiş pul-kredit siyasəti yeritmiş və qarşıda qoyulan məqsədlərə əsasən nail olmuşdur. Belə ki, 2004-cü ilin birinci rübündə makroiqtisadi sabitlik qorunmuş, iqtisadiyyatın pulla təminatı səviyyəsi daha da yaxşılaşmışdır. Pul-kredit siyasəti qarşısında duran vəzifələrin yerinə yetirilməsində ölkə daxilində və xaricində baş verən iqtisadi proseslərin də rolu olmuşdur.

Makroiqtisadi vəziyyət. İqtisadiyyatın əsas makroiqtisadi göstəricisi olan **ÜDM**-in keçən ilin müvafiq dövründə 7.9%-ə qarşı 10.6%-lik artımı baş vermişdir. Əvvəlki ilə nisbətən sənaye məhsulunun istehsalında 4.2%, kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalında 3.5%, əsaslı tikintidə 71.3%, əmtəə dövriyyəsində 11.4%-lik artıma nail olunmuşdur.

Bazar iqtisadiyyatlı ölkə statusu üçün vacib şərt olan **özəl sektorun** iqtisadiyyatdakı rolu da artmaqdadır. 2004-cü ilin I rübündə ÜDM-in 73%-dən çoxu, o cümlədən sənaye məhsulunun 56%-i, kənd təsərrüfatı məhsulunun 99%-i, əsaslı kapitala investisiya qoyuluşlarının 94.4%-i, yükdaşımaların 54.2%-i, rabitə xidmətlərinin 2/3 hissəsi qeyri-dövlət bölməsinin payına düşmüşdür.

2004-cü ilin I rübündə **inflyasiya** tempi 3.1% təşkil etmişdir ki, bu da əsasən ərzaq məhsullarının qiymətlərinin 5.1% yüksəlməsi hesabına baş vermişdir. Dövr ərzində qeyri-ərzaq məhsulları 0.4% ucuzlaşmış, xidmətlər isə cəmi 0.1% bahalaşmışdır.

İnflyasiya modeli əsasında aparılmış araşdırmalar göstərir ki, qiymətin dəyişiminin 96.8%-i ərzaq məhsullarının, 2,7%-i qeyri-ərzaq məhsullarının, 0,5%-i xidmətlərin qiymətlərinin dəyişimi hesabına baş vermişdir.

Ekonometrik metodlarla aparılan hesablamaların nəticələri həm də onu göstərir ki, 2004-cü ilin I rübü ərzində inflyasiyanın 26%-i monetar faktorlarla bağlı olmuşdur. Deməli bilavasitə pul siyasətilə bağlı monetar amillərin təsiri altında olan **xalis inflyasiya rüb ərzində 0.8%** ($3.1 \cdot 0.26$) təşkil etmişdir. Yerdə qalan 2.3%-lik inflyasiya isə pul siyasətindən kənar amillər ilə izah olunur.

İqtisadiyyatın gələcək inkişafını təmin edən əsas amil kimi əsaslı kapitala **investisiyanın həcmi** 71,3% artaraq 5.4 trln. manat təşkil etmişdir. Bunun da 4.8 trln. manatını (980 mln. \$) və ya 88.8%-ni xarici investisiyalar təşkil edir.

Son illər Azərbaycanın **xarici ticarət balansında** müşayiət olunan müsbət meyllər davam etmişdir. Ölkənin xarici ticarət dövriyyəsi 2004-cü ilin yanvar-fevral aylarında ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 33.4% artaraq 678.5 mln. \$ təşkil etmişdir ki, bunun da 252.8 mln. \$-ı ixracın, 425.7 mln. \$-ı isə idxalın payına düşür. Ticarət balansında 100.1 mln. \$-lıq mənfi saldonun əmələ gəlməsi neft kontraktlarının reallaşdırılması ilə əlaqədar olaraq investisiya yönümlü məhsulların idxalı ilə bağlı olmuşdur.

Əhalinin sosial vəziyyətinin də yaxşılaşması davam etmişdir. Belə ki, orta aylıq əmək haqqı 439 min manata (89\$) çatmış və onun artım tempi 19.5% təşkil etmişdir. Əhalinin gəlirlərinin artması isə öz növbəsində alıcılıq qabiliyyətinin yüksəlməsinə səbəb olaraq real sektorun inkişafına zəmin yaradan amillərdən biri olmuşdur.

Dünya iqtisadiyyatında baş verən meyllər. 2004-cü ilin I rübündə dünya iqtisadiyyatında canlanma meylləri davam etmişdir.

Qlobal dirçəlişin əsas lokomotivi olan **ABŞ**-da iqtisadi artım kifayət qədər davamlı xarakter almışdır. Fevral ayının sonuna burada sənaye məhsulunun həcmi ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 0.7% artmışdır. İstehsal güclərindən istifadə əmsali fevral ayında 76.6%-ə çatmışdır ki, bu da 2002-ci ilin iyun ayından etibarən maksimal həddir. Mart ayında xidmət sektorunda aktivlik indeksi fevral ayındakı 60.8-ə qarşı 65.8-ə yüksəlmişdir. Lakin, əmək bazarının zəif inkişafı müəyyən narahatlıqlara əsas yaratmışdır. Belə ki, yanvar-fevral aylarında burada iş yerlərinin sayı 2.3 mln. azalmışdır. Yalnız mart ayında 308 min yeni iş yeri açılmışdır ki, bu da son 4 ildə ən yüksək göstəricidir. Aparılmış sorğular göstərir ki, II rübdə məşğulluğun əhəmiyyətli dərəcədə yüksələcəyini proqnozlaşdırmaq olar. Belə ki, II rübdə yeni iş yerləri aşmağı planlaşdıran şirkətlərin sayı 8% artdığı halda, işçilərini ixtisar etməyi planlaşdıran şirkətlərin sayı 7% azalmışdır. Mart ayının sonuna ABŞ-da işsizlik səviyyəsi 5.7% olmuşdur.

Avrokomissiya cari ilin birinci yarısında **avrozonanın** iqtisadiyyatında sabitləşmə proseslərinin sürətləndiyini və cari ilin I rübündə orada iqtisadi artımın 0,3-0,7% intervalında olacağını qeyd edir. İqtisadiyyatın canlanması əsasən ixracın, korporativ investisiyaların və dövlət xərclərinin artması hesabına baş verir. İstehlak xərcləri isə hələ də aşağı olaraq qalır. İqtisadçıların fikrincə istehlak xərclərinin zəif olduğu şəraitdə iqtisadi artım tempi yüksək olmayacaqdır. İstehlak tələbinin zəif olmasının başlıca səbəblərindən biri avrozonada işsizlik səviyyəsinin yüksək (8.8%) olmasıdır. İqtisadi artımı sürətləndirmək məqsədilə Avropa Mərkəzi Bankı tərəfindən uçot dərəcəsinin azaldılacağı gözlənilir.

İngiltərədə istehsalda işgüzar aktivlik indeksi 2004-cü ilin yanvar ayında 56 olmuşdursa fevral ayında bu rəqəm 53.2-ə düşmüşdür. Lakin, son səkkiz ayda bu göstəricinin 50-dən yüksək olması Böyük Britaniyada iqtisadi yüksəlişin davam etdiyindən xəbər verir. İlin ilk iki ayı ərzində pərakəndə satış həcmi proqnozlaşdırıldığından xeyli yüksək olmuşdur. Bununla belə mart ayında sənaye məhsulunun həcmi fevrala nəzərən 0.6%, ötən ilin müvafiq dövrünə nəzərən isə 1.2% aşağı düşmüşdür.

Yaponiyada 2004-cü ilin fevral ayında xarici ticarət balansının profisiti son 5 ildə ən yüksək səviyyəyə çatmışdır. Eyni zamanda burada ev təsərrüfatlarının istehlak xərcləri yanvar ayında 4.2%, fevral ayında isə 2.5% yüksəlmişdir. Pərakəndə satış həcmi yanvar ayında 4.5%, fevralda isə 1.7% artmışdır. Bundan əlavə işgüzar aktivlik indeksi yanvar ayında ötən ayla müqayisədə 2.6% artmışdır. İqtisadçılar işgüzar aktivlik indeksinin artmasını fond bazarının canlanması, işsizliyin azalması və istehlakçı optimizminin yüksəlməsi ilə əlaqələndirirlər.

Hesabat dövrü ərzində ABŞ dollarının **məzənnəsi** dünyanın aparıcı valyutalarına nəzərən müxtəlif istiqamətlərdə dəyişmişdir. Belə ki, ABŞ dollarının məzənnəsi avroya və İsveçrə frankına nəzərən 2.6% yüksəlmişdi halda, İngilis funt sterlinginə nəzərən 2.8%, Yapon yeninə nəzərən 2.2%, Rus rubluna nəzərən isə 2.5% aşağı düşmüşdür.

Aparıcı ölkələrin iqtisadiyyatında baş verən proseslər onların **fond indekslərində** də öz əksini tapmışdır. Rüb ərzində dünyada əsas fond indekslərinin səviyyəsində kəskin dəyişikliklər müşahidə olunmamışdır. Belə ki, Nyu York Fond Birjasında hərraca çıxarılan 30 ən iri sənaye şirkətinin orta qiymətini əks etdirən *Dow Jones indeksi* 0.3% aşağı düşmüş və Tokio Fond Birjasında hərraca çıxarılan 225 ən iri şirkətin səhmlərinin qiymətləri əsasında hesablanmış *Nikkei indeksi* isə 7.5% yüksəlmişdir. Avropada da fond indekslərinin kəskin tərəddüdləri baş verməmişdir. Belə ki, Avropanın 100 ən iri şirkətinin səhmlərinin qiymətləri əsasında hesablanmış *FTSE eurotop 100 indeksi* 0.6% yüksəlmiş, Almaniya Fond Birjasında hərraca çıxarılan 100 ən iri şirkətin səhmlərinin orta qiyməti *DAX indeksi* isə 3.6% aşağı düşmüşdür.

2004-cü ilin birinci rübündə dünya bazarında Brent markalı **neftin orta qiyməti** 31.2 ABŞ dolları təşkil etmişdir.

2. Monetar idarəetmənin inkişafı

Pul-kredit siyasətinin alətləri. Milli Bank nəzərdə tutduğu pul proqramını uğurla yerinə yetirmək üçün pul-kredit bazarını hesabat dövründə də kredit hərraclarında, qiymətli kağızlar və valyuta bazarında iştirak etmək, habelə məcburi ehtiyat normaları vasitəsilə tənzimləmişdir.

Hesabat dövründə də Milli Bank kommersiya banklarının yenidən maliyyələşdirilməsini **mərkəzləşdirilmiş kreditlər** üzrə auksionlar əsasında həyata keçirmişdir. Eyni zamanda Milli Bank yenidən maliyyələşdirmə mexanizminin təkmilləşdirilməsini, effektiv və adekvat pul-kredit siyasəti yeritmək üçün yeni maliyyə alətlərinin tətbiqinin genişləndirilməsini davam etdirmişdir. Belə alətlərə misal olaraq **lombard və overnayt kreditləşməsi** mexanizmlərini göstərmək olar. Rüb ərzində 6,8 mlrd. manat məbləğində 6 lombard və 1 mlrd. məbləğində 1 overnayt krediti verilmişdir.

Rüb ərzində **mərkəzləşdirilmiş kreditlər üzrə üçot dərəcəsi** dəyişməmiş və 7% təşkil etmişdir.

Hesabat dövrü ərzində **məcburi ehtiyat normaları** qısamüddətli depozitlər üzrə 10%, uzunmüddətli depozitlər üzrə isə sıfır səviyyəsində

olmuşdur. Milli Bank ölkədə fəaliyyət göstərən bankların AZİPS banklararası ödəniş sisteminin imkanlarından daha geniş şəkildə yararlanaraq manatla məcburi ehtiyat vəsaitlərinin gündaxili kliring məqsədilə istifadə etmələrinə icazə vermək barədə qərar vermişdir. Yeni sistem seçilmiş pilot banklara mərhələli şəkildə tətbiq edilir. Bu tədbirin həyata keçirilməsinin bankların resurs imkanlarını genişləndirməklə yanaşı onların müştərilərin tələblərinə daha çevik reaksiya vermələrini təmin edərək banklararası pul bazarının, dövlət qiymətli kağızlar bazarının inkişafında, milli valyutamız olan manata etimadın daha da artmasına müsbət təsir edəcəyi gözlənilir.

2004-cü ilin birinci rübündə də **açıq bazar əməliyyatlarının** pul siyasətinin başlıca alətinə çevrilməsi strategiyasının reallaşdırılması çərçivəsində işlər davam etdirilmişdir. Milli Bankın DQİ bazarında iştirakı əsasən bank sistemində qısamüddətli likvidliyin tənzimlənməsi məqsədilə həyata keçirilir.

Məzənnə siyasəti. 2004-cü ilin I rübü ərzində manatın ABŞ dollarına qarşı rəsmi məzənnəsi cəmi 2 manat, yəni 0,04% dəyişərək dövrün sonuna 4925 manat təşkil etmişdir.

Manatın mövcud nominal məzənnəsi real effektiv məzənnə indeksinin əlverişli dinamikasını təmin etməklə dövr ərzində ölkənin beynəlxalq rəqabət qabiliyyətinin daha da yaxşılaşmasına şərait yaratmışdır. Belə ki, 2004-cü ilin fevral ayında manatın real effektiv məzənnə indeksi 2003-cü ilin dekabrına nəzərən 2,2% aşağı düşmüşdür.

2004-ъц илин iki айында реал ефектив мязьяннин дяйишмясиня Аврозона иля тьяарят ялагяляри 0.68%, Русийа 0.54%, Бюйцк Британийа 0.31%, Тцркийя 0.51%, Газахыстан 0.13% азалдысы, АБШ исэ 0.05% артдысы тьясир эюстярмишдыр. Аврозонанын реал эффектив мязьяннин дэуишмясинэ даяа гючлю тэсир гюстэрмэси бу зона олкэлэринин тичарэtdэ даяа буюук хусуси чэкийэ малик олмасы илэ элаqэдардыр.

2004-ъц илин iki айында *ихраъ чякили реал еффэктив мязьянния* 1.7%, *идхал чякили реал еффэктив мязьянния* 2.8% уъузлашмышдыр. .

Milli Bank valyuta bazarında tələb və təklifi tənzimləmək yolu ilə manatın məzənnəsinə təsir etmişdir. Hesabat dövrü ərzində Milli Bankın **valyuta bazarına müdaxiləsi** alışyönlü olmuş (16.3 mln. \$) və ümumi dövriyyənin 1.7%-ni təşkil etmişdir. Milli Bankın valyuta bazarında alışyönlü iştirakı iqtisadiyyatın pulla təminatı səviyyəsini yaxşılaşdırmış və milli valyutanın məzənnəsinin revalvasiyasının qarşısının alınmasını və “holland sindromu” təhlükəsinə yol verilməməsinə təmin etmişdir.

Alışyönlü müdaxilələr həm də **valyuta ehtiyatlarının artmasında** mühüm rol oynamışdır. Milli Bankın sərəncamında olan valyuta ehtiyatlarının həcmi 2004-cü ilin I rübünün sonuna ilin əvvəli ilə müqayisədə (757,1 mln. ABŞ dolları) 0,88 % artaraq Azərbaycan üçün rekord səviyyəyə - 763,8 mln.ABŞ dollarına çatmışdır. Bu da neft sektoru çıxılmaqla mal və xidmətlərin 4.3 aylıq idxalına kifayətdir. 2004-cü ilin I rübü ərzində BVF-nin kreditləri üzrə əsas borcun qaytarılmasına və faiz

borclarının ödənilməsinə 22,6 milyon ABŞ dolları həcmində vəsait sərf olunmuşdur. Beləliklə, nisbi artım 30,0 mln. ABŞ dolları təşkil etmişdir.

Monetar idarəetmənin institutsional inkişafı. Pul siyasəti qarşısında qoyulan vəzifələrə nail olmaq üçün hesabat dövründə monetar idarəetmənin institutsional inkişafı da diqqət mərkəzində saxlanılmışdır.

Monetar idarəetmə mexanizminin çox önəmli elementlərindən biri olan mükəmməl **iqtisadi tədqiqat bazasının** dərinləşdirilməsi istiqamətində işlər davam etdirilmişdir.

Ümumi iqtisadi problemlərin tədqiqi çərçivəsində *Azərbaycanda regional iqtisadi inkişaf problemləri* araşdırılmışdır. O cümlədən regionların sosial iqtisadi inkişafda rolu, ayrı-ayrı regionların sosial-iqtisadi göstəriciləri, regionlarda yoxsulluğun aradan qaldırılması strategiyasının reallaşdırılmasının gedişi və sahibkarlığın inkişafı qarşısında duran problemlər təhlil olunmuşdur. Təhlillər əsasında regional inkişafın daha da sürətləndirilməsi məqsədilə aparılan dövlət siyasətinə dair təkliflər irəli sürülmüşdür.

Monetar sferada tədqiqatların aparılması çərçivəsində *Azərbaycanda pul dövriyyəsinin yaxşılaşdırılması və dollarlaşmanın azaldılması üzrə tədbirlər qiymətləndirilmişdir.* Azərbaycanda pul dövriyyəsinin və dollarlaşmanın mövcud durumu təhlil edilmiş, bu sahədə həyata keçirilmiş tədbirlərin yekunlarına qiymət verilmişdir.

Monetar inkişaf modellərinin qurulması və təkmilləşdirilməsi də diqqət mərkəzində saxlanılmışdır. İnflyasiya və pul bazarının tarazlıq modelləri, habelə manatın mübadilə məzənnəsinin ekonometrik modeli monetar siyasətin praktiki tətbiqində istifadə olunmaqda davam etmişdir.

Eyni zamanda *Azərbaycanın real sektorunun ekonometrik modelinin* qurulmasına başlanmışdır. Modelin keyfiyyətli qurulması baxımından mövcud statistik baza üzrə problemlər müəyyən olmuşdur. Real sektorda istehsal funksiyasının qurulması çərçivəsində Kobb-Duqlas və CES modellərinin tətbiqi imkanları üzrə ilkin qiymətləndirmə aparılmışdır. İqtisadi fəaliyyət sahələri üzrə ÜDM-in informasiya bazasının emalına başlanmış, sahələr üzrə istehsal proseslərinə təsir edən faktorlar müəyyən edilərək qruplaşdırılmış, iqtisadi artımın çox faktorlu reqressiya qiymətləndirilməsinin metodoloji aparatı qurulmuşdur. ÜDM-in neft və qeyri-neft sektorları üzrə istehsal funksiyasının qurulmasına başlanmışdır.

Bundan başqa *Azərbaycanın bank sistemində risqlərin qiymətləndirilməsinin ekonometrik modelinin* qurulması istiqamətində işlərə başlanmışdır. Bank sistemində risqlərin qiymətləndirilməsi modelləri üzrə inkişaf etmiş ölkələrin təcrübələri öyrənilmiş, bank risklərini potensial olaraq şərtləndirə biləcək amillər üzrə informasiyanın toplanması və emalına başlanmışdır. "Value at risk" metodunun Azərbaycan şəraitində tətbiqi imkanları araşdırılmışdır ki, bu metod da dünya təcrübəsində risqlərin ölçülməsinin ən səmərəli vasitələrindən biri hesab olunur. Bank sistemində aktiv və passivlərin strukturunun maksimal dərəcədə optimallaşmasını təmin edəcək riyazi modellərin qurulması işlərinə başlanmışdır.

Monetar siyasətin təkmilləşdirilməsi çərçivəsində *məcburi ehtiyatların ortalama sistemi üzrə dünya təcrübəsi və Azərbaycanda bu təcrübənin tətbiqi perspektivləri* araşdırılmışdır. Məcburi ehtiyatların ortalama sisteminin tətbiqi üzrə dünya təcrübəsi nəzərdən keçirilmiş, ortama sistemə keçidin xüsusiyyətləri və mərhələləri araşdırılmış, hər bir mərhələdə üzə çıxan müsbət və mənfi tərəflər təhlil olunmuşdur. Öyrənilmiş dünya təcrübəsi əsasında məcburi ehtiyatların ortalama sisteminin Azərbaycanda tətbiqi perspektivləri də qiymətləndirilmişdir.

Dünya iqtisadiyyatının qloballaşması şəraitində beynəlxalq bazarlarda baş verən proseslərin, eləcə də **dünya iqtisadiyyatının inkişaf meyllərinin tədqiqi və monitorinqi** davam etdirilmişdir. Bununla da dünya iqtisadiyyatının milli iqtisadiyyata təsir kanallarının, eləcə də respublikamızın global iqtisadiyyata inteqrasiyasının makroiqtisadi aspektlərinin hərtərəfli tədqiq olunmasına şərait yaranmışdır.

Maliyyə bazarlarının inkişaf meyllərinə uyğun **monetar tənzimləmə alətlərinin iqtisadi situasiyadan asılı olaraq seçilməsinin** modelləşdirilmiş variantlarının və meyarlarının işlənməsi üzrə bir sıra tədqiqat işləri həyata keçirilmişdir. Bundan başqa **monetar təhlil və proqnozlaşdırma sahəsində** informasiyanın emalı, monetar indikatorların qısa və uzunmüddətli proqnozlarının işlənməsi bazası təkmilləşdirilmişdir.

Səmərəli monetar idarəetmənin təmin olunması üçün dolğun **informasiya bazasının** yaradılması istiqamətində də mühüm işlər görülmüşdür. Dünya iqtisadiyyatı, o cümlədən MDB məkanında, ölkə iqtisadiyyatında gedən proseslər, xüsusən də qiymətlərin dəyişməsi barədə statistik baza daha da zənginləşdirilmişdir. Eyni zamanda kredit təşkilatlarından daxil olan statistik hesabatların avtomatik rejimdə emal olunması və icmallaşdırılmasının, habelə tədiyyə balansının tərtibinin təkmilləşdirilməsi üzrə işlər gücləndirilmişdir.

4. Monetar indikatorlar və maliyyə bazarlarının durumu

İqtisadiyyatın pulla təminatı vəziyyəti. Pul-kredit siyasətinin başlıca istiqamətlərinə uyğun olaraq inflyasiyanın səviyyəsi və manatın xarici dövrəli valyutalara nəzərən məzənnəsi üzrə qoyulan məqsədlərə çatmaq əsasən pul proqramı parametrlərinin həcminə riayət etmək hesabına əldə edilmişdir.

Manatla pul bazası 01.04.04 tarixinə ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 36% artmış və 2456.1 mlrd. manat təşkil etmişdir.

Geniş mənada manatla pul kütləsi (M-2) ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 28.7% artaraq 2504.4 mlrd. manat təşkil etmişdir. Pul kütləsinin real artım tempi də yüksək olmuşdur. Belə ki, pul kütləsinin real artım tempi 24.8% təşkil etmişdir.

Nəticədə iqtisadi artıma adekvat olaraq **monetizasiya** səviyyəsi daha da yüksəlmişdir. Belə ki, 2004-cü ilin mart ayının yekunu üzrə pul kütləsinin

ÜDM-dəki (qeyri-neft sektorunun ÜDM-i üzrə) xüsusi çəkisi ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 1% yüksəlmişdir. Eyni zamanda pulun dövretmə sürəti 11.7% azalmışdır ki, bu da iqtisadiyyatın pulla təminatının yaxşılaşmasına dəlalət edən pozitiv amildir.

Manatla **pul kütləsinin strukturunda** müsbət dəyişikliklər baş vermişdir. Belə ki, pul kütləsinin strukturunda nağd pulun xüsusi çəkisi ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 5.9% azalmışdır. Bu onunla bağlıdır ki, nağd pul kütləsi 19.1% artdığı halda, qeyri-nağd pul kütləsi 66.9% artmışdır.

Hesabat dövründə **dollarlaşma səviyyəsi** azalmışdır. Belə ki, xarici valyuta ilə əmanət və depozitlərin cəmi əmanətlərdə xüsusi çəkisi ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 2.5% enmişdir. Bu manatın iqtisadi dövriyyədə rolunun daha da möhkəmlənməsinə əlverişli zəmin yaradır.

Depozit bazarı. 2004-cü ilin I rübündə əmanət və depozitlərin həcmi 44.1% artaraq 3488.8 mlrd. manata çatmışdır. O cümlədən hüquqi şəxslərin depozitləri 36.3% atrataq 2078.4 mlrd. manat təşkil etmişdir.

Fiziki şəxslərin əmanətlərinin artım tempi daha yüksək olmuşdur. Belə ki, fiziki şəxslərin əmanətləri 57.4% artmış və 1410.4 mlrd. manat təşkil etmişdir. Banklar tərəfindən cəlb olunmuş əmanətlərin 41.6%-i özəl bankların payına düşür. Fiziki şəxslərin qısamüddətli əmanətləri 22%, uzunmüddətli əmanətləri isə 2.1 dəfə artmışdır. Bu əhalinin bank sisteminə inamının daha da artdığını göstərir.

Qeyd edək ki, əmanət və depozitlərin valyutalar üzrə strukturunun təhlili əhalinin manata olan inamının daha da artdığını göstərir. Belə ki, xarici valyuta ilə əmanət və depozitlər 39.8% artdığı halda, **manatla əmanət və depozitlər** 66.8% artmışdır. Bu amil pul kütləsinin strukturunu yaxşılaşdırmaqla manatın iqtisadi dövriyyədə rolunun daha da möhkəmlənməsinə əlverişli zəmin yaradır.

Bank sistemə və milli valyutaya inamın artması manatla depozitlər üzrə **faiz dərəcələrinin** aşağı düşməsinə şərait yaratmışdır. 2004-cü ilin mart ayının sonuna manatla depozitlər üzrə orta faiz dərəcələri ötən ilin müvafiq dövründəki 8.03%-ə qarşı 6.69% təşkil etmişdir.

Kredit qoyuluşları. 2004-cü ilin I rübünün yekunu üzrə kredit qoyuluşlarının həcmi ötən ilin müvafiq dövrünə nəzərən 30.4% artaraq 3575.4 mlrd. manat təşkil etmişdir.

Qısamüddətli kredit qoyuluşları 21.7%, **uzunmüddətli kredit qoyuluşları** isə 55.1% artmışdır. Uzunmüddətli kreditlərin cəmi kreditlərdə xüsusi çəkisi 31%-ə yüksəlmişdir.

Kredit qoyuluşlarının 89.6%-i bankların, 10.4%-i isə qeyri-bank kredit təşkilatlarının payına düşür. Banklar tərəfindən verilmiş kreditlərin strukturunda **özəl bankların payı** ötən ilin müvafiq dövründəki 46.6%-dən cari ilin I rübünün sonunda 51.2%-ə yüksəlmişdir.

Dövlət sektoruna verilmiş kreditlər 6.7% artdığı halda, özəl sektora verilmiş kreditlər 40.7% artmış və **kredit qoyuluşlarında özəl sektorun payı 75.4%-ə yüksəlmişdir.**

Ötən ilin müvafiq dövrünə nəzərən kredit qoyuluşları sənayeyə 2.4 dəfə, inşaat və əmlaka 2.1 dəfə, kənd təsərrüfatına 35%, nəqliyyat və rabitəyə 48% və fiziki şəxslərə 54.1% artmışdır.

İqtisadiyyatın pulla təminatının yaxşılaşması, depozitlər üzrə faiz dərəcələrinin aşağı düşməsi və Sahibkarlığa Kömək Milli Fondu vasitəsilə dövlət tərəfindən sahibkarlara maliyyə dəstəyinin verilməsi **kreditlər üzrə faiz dərəcələrinin** də dinamikasına təsir göstərmişdir. Belə ki, milli valyuta ilə kreditlər üzrə orta faiz dərəcələri mart ayında 15.2% təşkil etmişdir ki, bu da ötən ilin müvafiq dövründə olduğundan (15.7%) azdır.

Dövlət qiymətli kağızlar bazarı. Hesabat dövrü ərzində Maliyyə Nazirliyi tərəfindən DQİ-lərin yerləşdirilməsi üzrə iki hərrac keçirilmişdir (müqayisə üçün qeyd etmək lazımdır ki, ötən ilin müvafiq dövrü ərzində 4 auksion keçirilmişdir). Həmin hərraclarda emissiyanın ümumi həcmi 40 mlrd. manat təşkil etmişdir ki, bu da 2003-cü ilin I rübü ilə müqayisədə 120,0 mlrd. man. (və ya 75%) azdır.

Nəticədə dövr ərzində dövriyyədə olan **DQİ-nin həcmi** 105 mlrd. manatdan 40 mlrd. manatadək azalmışdır. Bu azalmanın səbəbi həmin dövrdə 65 mlrd. manat həcmində istiqrazların ödənilərək dövriyyədən çıxarılması olmuşdur.

Təkrar bazarda DQİ-ə aparılmış əməliyyatların həcmi hesabat dövrü ərzində 6 mlrd. man. civarında olmuşdur.

DQİ bazarında tələbin təklifi əhəmiyyətli dərəcədə üstələdiyi şəraitində 2004-cü ilin I rübündə **DQİ üzrə gəlirliliyin** azalması davam etmişdir. Belə ki rübün sonuna DQİ-r üzrə gəlirlilik 4,84% səviyyəsində enmişdir.

2003-cü ilin I rübü ilə müqayisədə cari ilin ilk üç ayı ərzində DQİ-lər sahiblərinin strukturu cüzi miqdarda dəyişib. Belə ki, hesabat dövrü ərzində DQİ-ə yönəldilmiş investisiyalarda bankların payı 2003-cü ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 2% artaraq 82%-ə çatmışdır. Digər investorların payı isə 18% təşkil etmişdir.

Valyuta bazarı. 2004-cü ilin I rübündə daxili valyuta bazarının ümumi həcmi ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 281.4 mln \$ və ya 44% artaraq 923.4 mln. \$ təşkil etmişdir. Dövr ərzində də valyuta bazarı özünü tənzimləmə rejimində işləmiş və heç bir gərginlik müşahidə olunmamışdır.

Rüb ərzində valyuta mübadiləsi əməliyyatlarının 4.4%-i Bakı Banklararası Valyuta Birjasının (BBVB), 17.4%-i Açıq Banklararası Valyuta Birjası (ABVB), 53.5%-i isə Bankdaxili mübadilə əməliyyatlarının (BDMƏ) payına düşmüşdür.

Valyuta bazarının yeni süqmenti olan Birja Elektron Sistemində Ticarət (BEST) daha da fəallaşmış, burada aparılmış əməliyyatların həcmi ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 13.8 dəfə artmışdır. Rüb ərzində

mabadilə əməliyyatlarının 24.6%-i BEST-in payına düşmüşdür. Milli Bankın tətbiq etdiyi yeni maliyyə alətləri bu segmentin inkişafına əlavə stimül vermişdir. Belə ki, rüb ərzində də Milli Bank müddətli valyuta əməliyyatları aparılmışdır.